

V prebiehajúcej ankete o „Najväčšieho Slováka“ sa neumiestnil ani v prvej stovke osobností. V bratislavskej Petržalke je po ňom pomenovaná nenápadná ulica, na ktorej si v lete môžete kúpiť langoše a zmrzlinu. Asi toľko vedia Slováci o človeku, ktorého podpis – ako podpis jediného Slováka – sa nachádza na Trianonskej mierovej zmluve. Áno, tej zmluve, ktorá definovala hranice Slovenska. Významný prvorepublikový diplomat, ktorý sa angažoval v Spoločnosti národov a ako jeden z mála politikov svojej doby si uvedomoval jej dôležitosť, keď povedal: „Pochopí moderná civilizácia, že jej spása je vo spoločnej organizácii? Ak áno, zvíťazí; ak nie, podpisuje si sama ortieľ smrti.“ Zoznámte sa, Štefan Osuský.

Doba čítania: 25 minút

Nechce sa ti to čítať? Vypočuj si článok ako podcast:

Prehnane ambiciózny Slováč z Ameriky

S menom Štefan Osuský sa stretávame v roku 1916, kedy z Ameriky prichádza do Európy spolu s Gustávom Košíkom, aby pomáhal T. G. Masarykovi, Milanovi Rastislavovi Štefánikovi a Edvardovi Benešovi v organizovaní československého zahraničného odboja. Má v tom čase 27 rokov a za sebou advokátsku prax vo firme Sinden, Hassal, Osusky.

V Amerike sa zapájal do krajanského života, vydával noviny Slovenské slovo a Slovenský týždenník, ktoré financoval spolu so svojim švagrom.

Do Európy ho poslali americkí Slováci združení v Slovenskej Lige ako svojho evanjelického zástupcu. K Masarykovi sa po dobrodružnej ceste bez platných cestovných dokladov, dostal v júni 1916.

„Osuský byl mnohem slušnější,
rozumnější, ačkoli také málo
vzdělaný. Hleděl jsem z něho
něco vycepovat, denně chodil ke

mně a pak jsem ho poslal za
Benešem do Paříže. Ten Košík
nestál za nic, to jsem viděl hned.“

Tomáš Garrigue Masaryk

Opisuje Masaryk stretnutie so Štefanom Osuským svojej archivárke Anne Gašparíkovej-Horákovéj.

Edvard Beneš sa s novým kolegom rýchlo dostáva do konfliktu. Energický Osuský nezanechal advokátsku prax v Amerike, aby v československom odboji zaujal nejaké bezvýznamné miesto. Beneša ambície amerického Slováka prekvapujú.

„S Osuským jsem měl řadu
obtíží: že prý přehlízíme a
bagatelizujeme Slováky.“

Edvard Beneš

Napísal Masarykovi na jeseň roku 1916. Konflikt pokračoval aj v prvých mesiacoch nasledujúceho roka. Beneš píše:

„Žádam ho o doklady, o fakta, vysvětlení – on začne zuřit, v pravém slova smyslu zuřit: že se nedá ode mne urážet, že nedá sebou nakládat jako s hadrou, že mně poklony dělat nebude, že já ho urážím, odstrkávám, nepouštím k práci, že už toho má dost ap. Mluvil hrubě, urážlivě. (...) Představoval si, že bude zde hrát velikou roli, že bude reprezentovat, že bude mluvit s tím a oním atd. (...) Krátce, byl uražen ve své jěšitnosti a ve své ambici.“

Edvard Beneš

Vzťah oboch mužov sa nikdy nezlepší. Bude prechádzať rôznymi krízami až do roku 1942, kedy sa ich cesty natrvalo rozídu.

Osuskému sa však podarí vybojovať si svoje miesto na slnku. [Vďaka nemu je Národná rada](#)

[česká premenovaná na Národnú radu československú](#). Počas práce v Benešovej kancelárii sa jazykovo nadaný advokát naučí francúzštinu a na jeseň 1917 odcestuje do Ženevy - vtedajšieho centra európskeho diania. Vo Švajčiarsku sa stretne s dôverníkom amerického prezidenta Wilsona, s profesorom Georgom D. Herronom. Ich intenzívna spolupráca nakoniec vedie k tomu, že americký prezident sa stáva podporovateľom myšlienky oslobodenia malých národov Rakúsko-Uhorska.

Štefan Osuský je prítomný aj pri ďalšom dôležitom medzníku v československom zahraničnom odboji. V Taliansku spolu s Milanom Rastislavom Štefánikom zastupuje Slovákov na Kongrese utláčaných národov. Je tam v dobe, kedy Štefánik uzatvára dohodu o postavení československých légii v Taliansku, ktorou vzniká autonómna armáda podriadená Československej národnej rade.

A nebol to nik iný, ako Štefan Osuský, ktorý zabezpečil vo Švajčiarsku stretnutie predstaviteľov československého zahraničného a domáceho odboja koncom októbra 1918.



Vyslanec Štefan Osuský, zdroj: Wikimedia Commons

Trianonská mierová zmluva

Keď na jar 1905 navštívi bratislavské evanjelické lýceum uhorský minister kultúry Albert Apponyi, profesor latinčiny si spomedzi žiakov vyberá toho najschopnejšieho, aby ukázal svoje znalosti. Šestnásťročný Štefan na Apponyiho urobí dobrý dojem, ktorý sa však rýchlo vytráca v trápnom tichu. Osuský na otázku, či sa z neho stane dobrý Maďar zaryto mlčí. Urazený Apponyi sa postará, aby bol vylúčený nielen z lýcea, ale zo všetkých škôl v Uhorsku. Ak chce získať vyššie vzdelanie, musí vycestovať. Rozhodne sa pre Ameriku.

Gróf Apponyi by si ani v najhoršom sne nebol býval predstavil, že tento vylúčený študent si s ním o 15 rokov neskôr sadne za rokovací stôl. Hold... karma je zdarma. Štefan Osuský sa stal jedným z delegátov Československa na Mierovej konferencii v Paríži a v roku 1920 viedol delegáciu na rokovaníach s Maďarskom. Osobná motivácia ho hnala pri vyvracaní každého maďarského argumentu. Rokovania napriek tomu prebiehali v priateľskej atmosfére. Osuský pozdravil grófa po maďarsky, Apponyi odpovedal slovensky.

Maďarsko nakoniec uznalo samostatnosť Československa, odsúhlasilo hranicu a zaviazalo sa vrátiť všetky historické, umelecké a kultúrne pamiatky, ktoré boli z nášho územia vyvezené.

Súčasťou Československa sa tak definitívne stala aj Bratislava, vrátane pravého brehu Dunaja. Hoci ju československí legionári obsadili už decembri 1918, Maďari sa dôležitého dopravného uzla neplánovali tak ľahko vzdať. Význam Bratislavy pre republiku zhodnotil Štefan Osuský vo svojej prednáške „Miesto Slovenska v novej Európe“ takto:

„...Slovensko hraničí so štyrmi štátmi: Poľskom, Rumunskom, Maďarskom a Rakúskom, ale jeho postavenie na Dunaji dáva štátu jako celku ďalší styk s východnou a juhovýchodnou

Európou a voľný vodný prechod
cez stred Uhorska do Čierneho
mora. Pre Československo, ktoré
nemá priameho prístupu k moru,
táto cesta je životného významu.“
Štefan Osuský

Pre súčasnú Slovenskú republiku je Trianonská mierová zmluva zásadným míľnikom v histórii. Československí legionári síce okupovali územie Slovenska a ubránili sa maďarským vojenským útokom, definitívnu podobu naše hranice získali až na mierovej konferencii v Paríži. Hoci v priebehu dejín Slovensko o časť územia prišlo počas Viedenskej arbitráže v roku 1938, mierová konferencia po druhej svetovej vojne opäť potvrdila hranice dohodnuté v Trianone. S výnimkou Podkarpatskej Rusi.

Slávnostný moment, keď bola v paláci Grand Trianon podpísaná mierová zmluva s Maďarskom mal pre Osuského nielen národný, ale aj osobný význam. Neskôr napísal:

„Parížska tlač tvrdila, že zo
všetkých delegátov, ktorí
podpisovali mierovú zmluvu,
najväčšou radosťou žiarila moja
tvár...“

Štefan Osuský

A kto vie, či sa gróf Apponyi niekedy dozvedel, s kým mal vlastne dočinenia? □

Štefan Osuský - v zahraničí úspešný, doma neznámy

Z Osuského sa stane diplomat, najskôr v Londýne a potom v Paríži. Medzi francúzskymi štátnikmi sa teší veľkej obľube. Určite na tom má podiel Osuského angažovanosť v Spoločnosti národov, v ktorej je nielen zástupcom Československa, ale aj členom niekoľkých kontrolných orgánov.

Anna Gašparíková-Horáková si v lete 1934 do denníka zapíše:

„Monsieur Schreiber, vydavateľ veľkej hospodárskej revue francúzskej a známy žurnalista, je človek dobre informovaný. Madame Schreiber je sympatická pekná dáma. (...) Keď som s ňou bola raz sama, hovorila s veľkou sympatiou o Osuskovcoch. ‚Ani neviem,‘ obrátila sa na mňa spýtavo, ‚či sa u vás dostatočne

vie, že vyslanec Osuský
reprezentuje svoju zem
spôsobom ozaj eminentným a že
má v Paríži také sympatie ako
zástupca máloktorej zeme.'“

Anna Gašparíková-Horáková

Do domácej politiky sa však Osuskému nikdy nepodarí preniknúť. Čechoslovakisti v ňom vidia slovenského nacionalistu, no a Slováci čechoslovakistu. Jeden večer na Lánoch sa medzi Masarykom a jeho dcérou Alicou odohráva zaujímavý rozhovor. Prezidentova archivárka ho zaznamená takto:

„Je neinformovaný,‘ povedal prezident. ‚Vadí mi také nedostatečné vzdelání. Má ťěžkou povahu, nedisciplinovanou. Dovedl by dělat nacionální politiku zcela hrubou. Ale od těch vlastenců liší jej americká výchova, a pak to, že je protestant – on nelže.

Některým věcem rozumí dosti dobře, financím a bankovníctví. Ale zde poměry nezná. (...) Proto, že poměry nezná, nedovede ani pro Slovensko nic vykonat. Ta jeho autorita zahraniční je dosud, bohužel, mrtvý kapitál.‘
Pani doktorka ju nepokladá predsa za celkom mŕtvy kapitál. Ona verí v dobré stránky Osuského, aj v to, že keď príde čas, i vo vnútornej politike môže prospieť Slovensku.“

Anna Gašparíková-Horáková

Masaryk presne odhadol Osuského budúcnosť a ktovie, či na nej sám nemal svoj podiel. Keď sa v roku 1935 Edvard Beneš stal druhým prezidentom Československa, očakávalo sa, že post ministra zahraničných vecí zaujme Štefan Osuský. No nestalo sa. Beneš si za svojho nástupcu vybral nekonfliktného historika Kamila Kroftu. Bola to osudová chyba, ktorá ho stála republiku?



Štefan Osuský, zdroj: Wikimedia Commons

Pravda o Mníchovskej dohode

Medzi ľuďmi v Čechách a na Slovensku prevláda názor, že Mníchovská dohoda bola zradou západných mocností, ktorej sa dopustili voči Československu. Tento názor sa opiera o skutočnosť, že západní Spojenci po vojne Mníchovskú dohodu anulovali. Keď však nahliadneme do dobových dokumentov, musíme priznať, že tento názor nie je objektívny a je veľmi ovplyvnený tým, kto vyhral druhú svetovú vojnu. Ak ste vyhrali vojnu, ešte to neznamená, že hovoríte pravdu. □

Problémom pri vyjednávaniach o postavení nemeckej menšiny v Československu nebola len Hitlerova „piata kolónia“ na čele s Konradom Henleinom, ale aj osoba československého prezidenta Edvarda Beneša. Ten sa stal pre západných politkov natoľko nedôveryhodným, že kým Hitler neobsadil Francúzsko, s obnovením Československa po vojne sa zrejme vôbec nepočítalo. **Pre Spojencov sa jednoducho stalo projektom, ktorý zlyhal.**

Spojenecké krajiny Nemeckej ríše alebo krajiny, ktoré okupovala, uznali Slovenský štát krátko po jeho vzniku de facto aj de jure. 4. mája 1939 sa k nim pridala Veľká Británia. Britský konzul tlmočil ministrovi zahraničných vecí Ferdinandovi Ďurčanskému, že Jej

veličestvo uznáva novovzniknutý Slovenský štát de facto.

Postoj Francúzska a Británie k Československu dokumentujú noviny Slovenská obrana zo 7. júla 1939 takto:

„Osuský sa usiloval vymôcť český rozhlas z Francúzska. Francúzsko má turecký, španielsky, arabský, nemecký, anglický a bohvie ešte aký rozhlas, ale český nepovolilo, lebo vraj si pre Čechov nechce páliť most k Nemecku. (...) Francúzsko i Anglicko sa rozhodne stavajú proti akejsi provizórnej česko-slovenskej vláde.“

Slovenská obrana, 7. 7. 1939

Aj vo Vatikánskom denníku vyslanca Karola Sidora si v roku 1940 môžeme prečítať podobný záznam:

„...francúzsky cenzor v
parížskom rádiu z vety
,oslobodené bude Poľsko a
Česko-Slovensko‘, im vytrel slová
,a Česko-Slovensko‘. Z toho sa
vyvinula dišputa a francúzsky
cenzor povedal: Poľsko bude, ale
či aj Č-SR, to nie je isté.
Rozhodne v predošlej forme
nebude.“

Karol Sidor

Mohlo by sa zdať, že Mníchovská dohoda, ktorá odštartovala rozpad a následný zánik Československa, bola fatálnym zlyhaním československej diplomacie, no pravda má opäť mierne iné koordináty. Vyslanec vo Francúzsku Štefan Osuský o krokoch prezidenta Beneša netušil. Píše historik Slavomír Michálek vo svojej knihe „Diplomat Štefan Osuský“:

To, čo Francúzsko spáchalo na
Československu nazval Osuský
holou vraždou. Daladiera
navštívil so sebazaprením, len
preto, aby „orodoval o podporu
pri riešení nových
československých hraníc...“ (...)
Daladier pokračoval tým, že
Osuského oboznámil s cestou
Nečasa do Paríža 17. septembra
1938 a s jeho tajným poslaním, v
ktorom Beneš navrhoval
odstúpenie 4000 až 6000 km² a
1,5 až 2 milióny obyvateľov
republiky. V tomto tajnom
posolstve Nečasa Beneš dôrazne
žiadal, aby francúzska vláda
Osuského neinformovala a
nerokovala s ním o tom.“

Slavomír Michálek

Pre tieto tvrdenia existujú viaceré svedectvá, francúzskych, britských aj československých politikov. Edvard Beneš teda nebol v pozícii, že musel prijať rozhodnutie západných

Spojencov. Prijímal rozhodnutie, ktoré im sám navrhoval.

Diplomat Osuský sa mal v Paríži stať obetným baránkom. Československá provládna tlač voči nemu začala kampaň a robila ho zodpovedným za udalosti predchádzajúce Mníchovu. Osuský sa teda 11. novembra 1938 vrátil do Prahy a zavalil predsedu vlády generála Syrového stovkami dokumentov, ktoré mali objasniť stanovisko Francúzska a tak isto inštrukcie, ktoré mu posielali Krofta s Benešom. Slovenský denník, ktorý vydávala Slovenská národná rada, o jeho návšteve napísal:

„Národná a štátna katastrofa podľa dr. Osuského ‚nepadla z neba‘, ale je dielom istých osôb, ktoré sú za ňu zodpovedné. Národ musí poznať pravdu, aby sa vyvaroval padnúť v budúcnosti do podobných chýb. (...) Francúzsko a Anglicko nás nezradili, lebo návrh na delenie prichádza z Prahy.“
Slovenský denník, 12. 11. 1938

Osuský v Prahe dôrazne žiada vyšetrovanie, no nakoniec vyšetrujú iba jeho. Verdiktu sa už nedočká; než sa československý byrokratický aparát rozhybe, zvyšky republiky obsadia Hitlerove vojská. Štefan Osuský sa v tom čase bude nachádzať v Paríži na vyslanectve. Stane

sa vedúcou postavou druhého československého zahraničného odboja. Nacistom v prvých rokoch vojny spôsobí také problémy, že na neho naplánujú atentát. Ale... to už je iný príbeh.

Stay tuned to see next episode. □

Zdroje:

- [Trianonská mierová zmluva, 1920](#)
- Robert W. Seton-Watson: Slovensko kedysi a teraz, 1931
- Štefan Monček: Štefan Osuský a jeho myšlienky, 1937
- [Vyslanec dr. Osuský o budúcom vývoji republiky, Slovenský denník 11. november 1938](#)
- [Dr. Osuský sa vrátil do Paríža, Slovenský denník 22. november 1938](#)
- [Taliano uznáva Slovenský štát, Slovák 12. mája 1939](#)
- [Anglicko uznáva Slovenský štát de facto, Slovák 5. mája 1939](#)
- [Osuský v českom znení, Slovenský obrana 7. júla. 1939](#)
- Mníchov v dokumentech I., 1958
- Anna Gašparíková-Horáková - U Masarykovcov, 1995
- [Slavomír Michálek - Diplomát Štefan Osuský, 1999](#)
- Korespondence T. G. Masaryk - Edvard Beneš 1914-1918, 2004
- Karol Sidor: Vatikánsky denník I., 2011
- [Monika Holečková: Americkí Slováci a ich gramatický boj, 2018](#)